

PREDAVANJE III - СРЕДСТВА, ИЗВОРИ СРЕДСТАВА, БИЛАНСНО ПРИКАЗИВАЊЕ

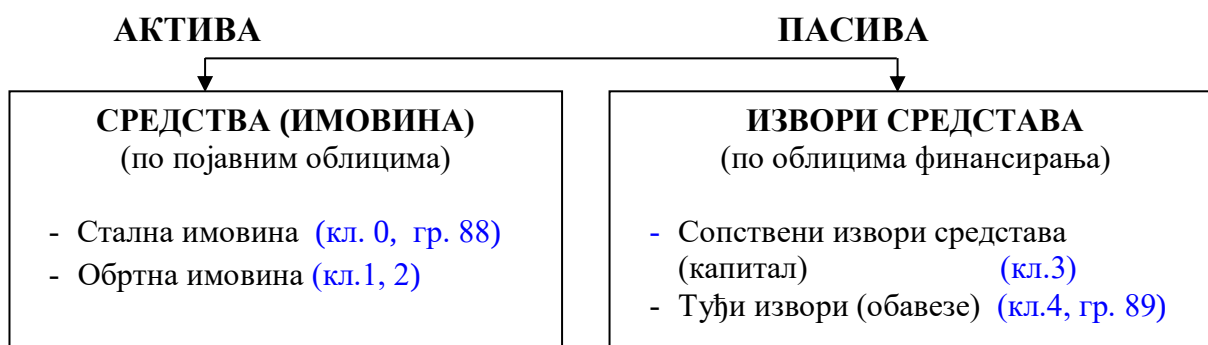
1. Биланс као метод изучавања двојног књиговодства
2. Средства и извори средстава – билансно приказивање
3. Принципи груписања билансних позиција

1. БИЛАНС КАО МЕТОД ИЗУЧАВАЊА ДВОЈНОГ КЊИГОВОДСТВА

- ❖ „bilanx libra“ – латин., што значи „вага са два таса“
- ❖ Биланс стања је сажети **табеларни преглед** стања средстава и извора средстава у једном предузећу.

БИЛАНС СТАЊА

Предузећа: „Аграр“ дана: 31.12.2024.

$$\Sigma \text{ Актива} = \Sigma \text{ Пасива}$$

- ❖ Моменат у којем се саставља биланс назива се **преломним моментом** и назначаваче се у заглављу биланса (обавезно на крају године, а може и чешће, по потреби). Биланс је пресек имовине и извора у том моменту.
- ❖ Биланс представља **сумаран** преглед стања имовине једног предузећа. Делови имовине у билансу исказују се збирно, само у новчаним изразима, тј. вредносно.
- ❖ Биланс је **двострани преглед**. С једне стране, у билансу се приказују средства (**актива**), а на другој страни, приказују се извори средстава (**пасива**). Обично, с леве стране се приказују средства, а на десној страни, приказују се извори средстава. Две стране биланса су увек у цифарској равнотежи.

$$\Sigma \text{ Средства (АКТИВА)} = \Sigma \text{ Извора средстава (ПАСИВА)}$$

- ❖ Поједини елементи биланса су **билансне позиције**.
- ❖ **Редослед уписа** билансних позиција је дефинисан правилима и принципима билансирања. Званичне шеме свих биланса су прописане законом, тачније

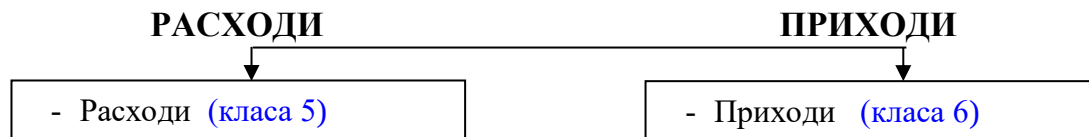
Правилником. У оквиру тога постоје одређене слободе процењивања билансних позиција.

Поред **биланса стања** у предузећу се обавезно састављају и:

❖ **Биланс успеха**

❖ **Биланс (Извештај) токова готовине**

БИЛАНС УСПЕХА

У билансу успеха се утврђује и **финансијски резултат** (као разлика између прихода и расхода) и уписује се **на мању страну**. Добитак се уписује на страну расхода, а губитак на страну прихода. После тога обе стране имају исти збир.

Врсте биланса:

Полазећи од различитих критеријума класификације, теорија и пракса разликују неколико врста биланса.

Са становишта унутрашње садржине приказаних елемената разликујемо:

- 1) биланс стања (стање имовине) и
- 2) биланс успеха (постигнути финансијски резултат)
- 3) биланс токова готовине.

Полазећи од времена састављања, биланс може бити:

- 1) почетни и
- 2) крајњи.

Почетни биланс се саставља на почетку пословања – оснивачки биланс, или на почетку пословне године. Завршни или крајњи биланс се саставља на завршетку обрачунског периода, односно на крају пословне године.

Са становишта намене и циља састављања, биланси могу бити:

1. Редовни биланс,
2. Биланси фузије,
3. Санациони биланси,
4. Ликвидациони биланси,
5. Деобни биланси,
6. Сводни биланси,

7. Консолидовани биланс.

Редовни биланси се састављају у тачно одређеним временски периодима, на почетку или на крају пословног периода.

Биланс фузије се саставља приликом интеграције, спајања и припајања једног предузећа другом.

Санациони биланс се саставља у случајевима када организација привремено упада у пословне потешкоће и остварује слаб финансијски резултат. У том случају, с циљем санирања последица, односно пословних поремећаја – саставља се биланс.

Ликвидациони биланс се саставља приликом престанка рада предузећа.

Деобни биланс се саставља приликом престројавања предузећа и стварања нових, која се издвајају из оквира једног предузећа у самостална.

Сводни биланс је биланс здружених или сложених предузећа са статусом правних лица у којима се сумирају биланси свих предузећа у једном заједничком збирном билансу. Поступак израде сводног биланса састоји се у збрајању свих истородних билансних позиција изворних биланса.

Консолидовани биланс је сводни биланс здружених или сложених предузећа у којима су елиминисани међусобни имовинско-правни односи предузећа која припадају удруженом или сложенеом предузећу за које се саставља биланс. Свођењем – спајањем биланса припадајућих организација сложенеом систему добија се један нов биланс с нето-стањем и нето-ефектима. Због елиминисања међусобних економско-правних односа из консолидованог биланса, овај биланс није идентичан сводном билансу.

По структури, начину и облику састављања биланс може бити:

- 1) прописаног облика и структуре,
- 2) слободног облика и структуре.

Прописано облик биланса је, првенствено, усмерен за потребе корисника ван предузећа и постоје законски рокови њиховог састављања.

2. СРЕДСТВА И ИЗВОРИ СРЕДСТАВА – БИЛАНСНО ПРИКАЗИВАЊЕ

Да би могло обављати своју редовну пословну активност предузеће мора располагати одговарајућом сталном и обртном (текућом) имовином. Актива предузећа представља имовину у конкретном облику, а пасива показује порекло (извор) те имовине.

За разврставање на сталну и обртну имовину користе се два критеријума:

- 1) **временски** - сталну (нетекућу) имовину чине она средства чији је век употребе дужи од 12 месеци (за обртну краћи од 12 месеци).
- 2) **вредносни** – у сталну имовину спадају сва средства чија је појединачна вредност већа од прописаног износа (одређује се интерним актом у предузећу), независно од века употребе (за обртну супротно – тј. мања).

Постоје и **изузеци**, нека средства увек спадају у сталну имовину (нпр. канцеларијски инвентар), а нека у обртну (нпр. лабораторијска опрема, погонски инвентар итд.), без обзира на век употребе и вредност.

И стална и текућа имовина предузећа може се јављати у **три основна облика**:

- материјални
- новчани и
- нематеријални (потраживања, пласмани и разна права).

У току процеса репродукције и стална и обртна имовина предузећа мења своје појавне облике, тј. прелази из једног у друге. Стална имовина се евидентира у класи 0, а обртна у класама 1 и 2. (*треба знати основне групе сталне и обртне имовине, према контном плану, односно датој табели*).

Извори имовине (пасива) показују порекло имовине, одакле имовина потиче, односно изворе из којих је финансирано прибављање имовине предузећа. Сасвим је логично да је имовина у активи једнака изворима у пасиви. Ради се о истој вредности, само посматано из две различите перспективе.

Основна подела извора је на:

- 1) **капитал** – је трајни извор финансирања, којим предузеће располаже неограничено, а евентуално доспева на наплату само у случају стечаја предузећа, тј. у виду обавеза према власницима капитала. Капитал представља сопствени извор, тј. показује коликом имовином располаже предузеће, односно његови власници.
- 2) **обавезе** – су туђи (позајмљени) извори, који доспевају за враћање у кратком или дугом року.

Капитал се евидентира у класи 3, а обавезе у класи 4. (*треба знати основне врсте сопствених и туђих извора, према контном плану, односно датој табели*).

СРЕДСТВА И ИЗВОРИ СРЕДСТАВА – билансни приказ

А К Т И В А (СРЕДСТВА)	П А С И В А (ИЗВОРИ СРЕДСТАВА)
<u>А) ПОСЛОВНА СРЕДСТВА (ИМОВИНА)</u> I - СТАЛНА ИМОВИНА 1) Нематеријална имовина - Улагања у развој (производа, технологије, тржишта и сл. - Концесије, патенти, лиценце, право на модел, зашт. знак - Goodwill - Остало (рачунарски програми, почетак пословања и сл.) - Нематеријална улагања у припреми и дати аванси 2) Некретнине, постројења и опрема - Земљиште - Грађевински објекти - Постројења и опрема - Некретнине, постројења и опрема у припреми и дати аванси - Остало (споменици културе, уметничка дела) 3) Биолошка средства - Шуме и вишегодишњи засади - Основно стадо 4) Дугорочни финансијски пласмани и потраживања - Учешће у капиталу других (или повезаних) предузећа - Дати дугорочни кредити - Дугорочне хартије од вредности (акције, обвезнице,...) - Дугорочна потраживања (по робном кредиту, лизингу и сл.) II - ОБРТНА ИМОВИНА 1) Залихе - Материјал, недовршена производња, готов производ и роба - Дати аванси за залихе 2) Краткорочна потраживања и пласмани - Купци, повезана предузећа, држава, запослени,... - Краткорочни кредити, хартије од вредности (до 1 године) 3) Готовина и готовински еквиваленти - Благајна, текући, девизни и други рачуни - Готовински еквиваленти (чекови, акредитиви,...) 4) Остало - Одложена пореска средства, АВР, итд.	<u>А) ИЗВОРИ ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА</u> I - КАПИТАЛ (СОПСТВЕНИ ИЗВОР) 1) Основни капитал - Акцијски (обичне и приоритетне - Друштвени, државни - Удели држава са ограниченом одговорношћу - Улози - Емисиона премија 2) Резерве - Законске и статутарне - Ревалоризационе резерве 3) Нераспоређени добитак - Текуће године - Ранијих година 4) Губитак до висине капитала (одузима се) - Текуће године - Ранијих година II - ОБАВЕЗЕ (ТУЋИ ИЗВОРИ) 1) Дугорочне обавезе (преко 1 године) 2) Краткорочне обавезе (до 1 године) - Добављачи, краткорочни кредити,... - Одложене пореске обавезе, ПВР, итд.) III - ДУГОРОЧНА РЕЗЕРВИСАЊА (део обавеза) - За трошкове у гарантном року - Обнављање природних богатстава (шума , земљишта) IV - ГУБИТАК ИЗНАД ВИСИНЕ КАПИТАЛА (одузима се од укупне пасиве)
УКУПНА АКТИВА	УКУПНА ПАСИВА
<u>Б) ВАНБИЛАНСНА АКТИВА</u>	<u>Б) ВАНБИЛАНСНА ПАСИВА</u>

3. ПРИНЦИПИ ГРУПИСАЊА БИЛАНСНИХ ПОЗИЦИЈА

Основна функција биланса стања је информативна – треба да обезбеди податке о стању, степену, начину и виду ангажовања средстава, као и начину њиховог финансирања. Груписање билансних позиција треба да обезбеди такав **распоред (паралелан)** активних и пасивних позиција, који ће омогућити брз, јасан и прецизан увид у финансијску ситуацију предузећа.

Постоје три основна принципа састављања биланса:

- 1) Принцип ликвидности
- 2) Принцип функционалности и
- 3) Принцип сигурности.

Приликом састављања биланса по принципу ликвидности средства се у активи групишу према степену расположивости- мобилности, а извори у пасиви према степену доспелости. Мобилност средстава изражава брзину којом се средство из датог појавног облика трансформише у новац.

По принципу функционалности редослед средстава се одређује према њиховом функционалном положају у репродукционом процесу, према шеми: $H - P - \Pi - P_1 - H_1$

Основни критеријум класификације билансних позиција по принципу сигурности је ризик. То практично значи да је редослед супротан редоследу по принципу ликвидности.

**ГРУПИСАЊЕ БИЛАНСНИХ ПОЗИЦИЈА ПО ПРИНЦИПУ
ЛИКВИДНОСТИ (оквирна шема за вежбе)**

А К Т И В А	П А С И В А
<u>A: ПОСЛОВНА СРЕДСТВА</u> I) <u>ОБРТНА СРЕДСТВА</u> 1) Средства првог степена расположивости (благајна, текући рачун, девизни рачун, издвојена новчана средства и акредитиви) 2) Средства другог степена расположивости (чекови, менице и друге ХОВ, купци, потраживања из пословних односа, итд.) 3) Средства трећег степена расположивости (залихе робе, готових производа, дати аванси за залихе, итд.) 4) Средства четвртог степена расположив. (залихе недовршене производње, материјала, делова и ситног инвентара) II) <u>СТАЛНА СРЕДСТВА</u> 1) Расположивост првог степена (издвојена новчана средства за инвестиције, потраживања по основу продаје основних средстава) 2) Расположивост другог степена (основна средства у употреби, инвестиције у току, залихе инвестиционог материјала и опреме) 3) Расположивост трећег степена (трајно неупотребљива основна средства, и основна средства ван употребе, обустављене инвестиције)	<u>A: ИЗВОРИ ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА</u> I) <u>ТУЋИ ИЗВОРИ (ОБАВЕЗЕ)</u> 1) Дospelе обавезе (према држави, радницима, пословним партнерима, итд.) 2) Краткорочне обавезе (добављачи, краткорочни кредити, издате менице, чекови и друге ХОВ, ПБР и др.) 3) Дугорочне обавезе (дугорочни кредити од банака и других субјеката, емитоване дугорочне ХОВ) 4) Дугорочна резервисања (резервисања за трошкове обнављања земљишта, шума, трошкове у гарантном року итд.) II) <u>СОПСТВЕНИ ИЗВОРИ (КАПИТАЛ)</u> 1) Основни капитал (акцијски, државни, друштвени, задружни, удели, улози) 2) Резерве (ревалоризационе, законске, статутарне и друге резерве, емисиона премија) 3) Нераспоређени добитак (ранијих и текуће године) 4) Губитак (ранијих и текуће године) - представља одбитну ставку III) ГУБИТАК ИЗНАД ВИСИНЕ КАПИТАЛА (евентуални)
УКУПНА АКТИВА	= УКУПНА ПАСИВА
Б) ВАНБИЛАНСНА АКТИВА	= Б) ВАНБИЛАНСНА ПАСИВА

**ГРУПИСАЊЕ БИЛАНСНИХ ПОЗИЦИЈА ПО ПРИНЦИПУ
ФУНКЦИОНАЛНОСТИ
(Н – Р - П ... Р₁ - Н₁)**

А К Т И В А	П А С И В А
<u>А: ПОСЛОВНА СРЕДСТВА</u> I) <u>СТАЛНА СРЕДСТВА</u> 1) Издвојена новчана средства (за инвестиције и сл.) 2) Основна средства у припреми (укључујући и дате авансе за основна средства, залихе инвестиционог материјала и инвестиције у току) 2) Основна средства у употреби 3) Потраживања по основу продаје основних средстава 4) Основна средства ван употребе и трајно неупотребљива основна средства II) <u>ОБРТНА СРЕДСТВА</u> 1) Новчана средства (благајна, текући рачун, девизни рачун, издвојена новчана средства и акредитиви итд.) 2) Дати аванси (за залихе и услуге) 3) Залихе материјала, резервних делова, алата и ситног инвентара 4) Производња у току 5) Готови производи и роба 6) Краткорочна потраживања и пласмани	<u>А: ИЗВОРИ ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА</u> I) <u>СОПСТВЕНИ ИЗВОРИ (КАПИТАЛ)</u> 1) Основни капитал (акцијски, државни, друштвени, удели, улози задружни удели) 2) Резерве (емисиона премија, законске, статутарне и друге резерве) 3) Ревалоризационе резерве (по основу процене основних средстава) 4) Нераспоређени добитак (ранијих и текуће године) 5) Губитак (ранијих и текуће године) II) <u>ТУЋИ ИЗВОРИ (ОБАВЕЗЕ)</u> 1) Дугорочне обавезе (дугорочни кредити од банака и других предузећа и остале дугорочне обавезе) 2) Краткорочне обавезе (добављачи и друге обавезе из пословања, краткорочни кредити, издате краткорочне ХОВ, итд.) 3) Дугорочна резервисања (резервисања за трошкове обнављања земљишта, шума и др.) III) ГУБИТАК ИЗНАД ВИСИНЕ КАПИТАЛА (евентуални)
УКУПНА АКТИВА	= УКУПНА ПАСИВА
Б) ВАНБИЛАНСНА АКТИВА	= Б) ВАНБИЛАНСНА ПАСИВА

**ДОБИТ (односно КАПИТАЛ) = ПОСЛОВНА СРЕДСТВА – ТУЋИ ИЗВОРИ
ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА**

* Приказани поступак рачунања добити представља само књиговодствено-технички поступак за изједначавање активе и пасиве, а не стварни начин рачунања добити у књиговодству. Добит се утврђује у Билансу успеха (билансни метод) и на рачунима класе 5, 6 и 7 (књиговодствени метод), о чему ће касније бити више речи.

** Ако није задато ништа од позиција сопственог капитала (нпр. Акцијски, државни, друштвени, емисиона премија и др.), онда се рачуна цео капитал на исти начин као што је приказано за добит.